ISSN 2181-7839

XALQ TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:
O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2026

5-son
(Sentabr-Oktabr)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

MUNDARIJA

		TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI
O. Ganiyev	4	Ta'lim tizimida korrupsiyaga qarshi immunitetni shakllantirish: jamoatchilik fikri asosida empirik tahlil
M. Pardayeva	13	Yangi o'quv yilining dastlabki 30 kunida maktab boshqaruvi: strategik ustuvorliklar va boshqaruv amaliyotining diagnostik tahlili
A. Xolmurodov	22	Pedagog kadrlar bilan ta'minlash va ularning kasbiy rivojlanish tizimini takomillashtirish: muammolar, huquqiy asoslar va istiqboldagi yo'nalishlar (Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi misolida)
X. Nurmetov	26	Ta'lim tizimini raqamlashtirish sharoitida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik asoslari
U. Xasanov	30	Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak pedagoglarning raqamli madaniyatini rivojlantirish asosida kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish
U. Toxirov	33	Bo'lajak mutaxassislarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda "PBL" va "Sun'iy intellekt" vositalarini birgalikda qo'llashning pedagogik muammolari va ularning yechimlari
D. Kamoljonova	38	Mutolaa sotsiometrik munosabatlarni shakllantiruvchi madaniy vosita sifatida
B. A'zamov	42	Multimedia texnologiyalari orqali talabalarda raqamli kompetentlikni rivojlantirish
R. Quziyev	46	O'smir yoshdagi o'quvchilarni ijtimoiylashtirish jarayonida axborotlar bilan ishlash madaniyatini shakllantirishning tarbiyaviy ahamiyati
D. Mo'ydinova	50	Talabalarda shaxsiy e'tiqodini shakllantirish texnologiyasi
		TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI
Z. Taxirov	53	Uslubiyatning fonetik vositalari
D. Il'yasova	58	Bolalar adabiyoti vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarining estetik didini shakllantirishning ijtimoiy-pedagogik ahamiyati
N. Kamolova	61	Kimyo ta'limida o'quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantirishning o'ziga xos jihatlari
M. Kenjayeva	70	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish bosqichlari
D. Sadikov	74	Organik kimyo darslarida laboratoriya mashg'ulotlarini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari
		ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI
M. Sayidova	79	Ta'lim muassasalarida zamonaviy texnologik ta'lim mazmunida ilg'or texnologiyalarning aks etishi
J. Buriyev	83	Raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirish
U. Toxirov	86	Oliy ta'lim jarayonida muammoli ta'lim (pbl) texnologiyasi bilan sun'iy intellekt vositalarini integratsiyalashning pedagogik salohiyati

N. Temirov, X. Sirojiddinova	91	O‘quv jarayonini rivojlantirishda sun’iy intellektdan foydalanish
		TA’LIMDA MENEJMET
Q. Almardanov	94	Maktab rahbarlarining boshqaruv kompetensiyasini takomillashtirish orqali ta’lim sifatini oshirish jarayonlarini optimallashtirish
		TA’LIMDA IQTISODIOT VA MOLIYALASHTIRISH
N. Boymuradov	103	Maktabgacha ta’lim tashkilotida moliyaviy barqarorlikni ta’minlashda moliyaviy boshqaruv modeli
A. Boltaev	109	Tizimli yondashuv asosida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida byudjetdan tashqari mablag‘larni jalb qilish va ularni samarali boshqarish
		MALAKA OSHIRISH VA QAYTA TAYYORLASH
N. Dushayeva	115	Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida pedagogik etikani shakillantirish vositalari va shartlari
		PSIXOLOGIYA
X. Toshturdieva	119	Umumiy o‘rta ta’lim maktablari o‘quvchilarini deontologik qobiliyatlarini shakllantirishning hozirgi holati
M. Muzaffarova	127	Raqamli jamiyat sharoitida boshlang‘ich maktab o‘quvchilarining raqamli sotsializatsiyasi va ota-onalik kompetentligining psixologik-pedagogik determinantlari
D. Adilova	131	Jamoadagi konfliktlarni boshqarish va ularni konstruktiv murosaga olib kelishning zamonaviy mexanizmlari
		ATROF-MUHIT MUHOFAZASI VA EKOLOGIK XAVFSIZLIK
D. Zayniddinova	135	Markaziy osiyoda suv resurslari muammosi va barqaror boshqaruv strategiyalari
		QIYOSIY PEDAGOGIKA
D. Xoliqulova	138	Mehrli maktab o‘quvchilarining ijtimoiy moslashuvchanlik ko‘nikmalarini rivojlantirishning xorijiy tajribasi

Dilshoda IL’YASOVA,
Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi Milliy instituti, tayanch doktorant

BOLALAR ADABIYOTI VOSITASIDA BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING ESTETIK DIDINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIY-PEDAGOGIK AHAMIYATI

Annotatsiya

Maqolada bolalar adabiyoti vositasida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining estetik didini tarbiyalashning ijtimoiy-pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda bolalar adabiyotining o‘quvchilar ma’naviyati, estetik tafakkuri, badiiy idroki va kitobxonlik madaniyatini shakllantirishdagi o‘rni yoritib berilgan. Shuningdek, badiiy asarlarning o‘quvchilarda go‘zallikni anglash, atrof-muhit va insoniy munosabatlarni teran idrok etish, axloqiy-estetik qadriyatlarni o‘zlashtirish hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari ochib beriladi. Bundan tashqari, boshlang‘ich ta’lim jarayonida bolalar adabiyotidan samarali foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinib, estetik tarbiyani takomillashtirishga doir ilmiy xulosalar bayon etilgan.

Tayanch so‘zlar. Bolalar adabiyoti, adabiy ta’lim, refleksiv tafakkur, empatik munosabat, motiv, adabiyot portfeli, savodxonlik.

В статье анализируется социально-педагогическая значимость воспитания эстетического вкуса учащихся начальных классов посредством детской литературы. В исследовании освещается роль детской литературы в формировании духовности, эстетического мышления, художественного восприятия и культуры чтения у учащихся. Также раскрываются педагогические возможности художественных произведений в осознании красоты у учащихся, глубоком восприятии окружающей среды и человеческих отношений, усвоении нравственно-эстетических ценностей и развитии навыков самостоятельного мышления. Кроме того, проанализированы теоретические и практические аспекты эффективного использования детской литературы в процессе начального образования, изложены научные выводы по совершенствованию эстетического воспитания.

Ключевые слова. Детская литература, литературное образование, рефлексивное мышление, эмпатическое отношение, мотив, портфолио литературы, грамотность.

The article analyzes the socio-pedagogical significance of cultivating the aesthetic taste of primary school students through children’s literature. The study highlights the role of children’s literature in shaping students’ spirituality, aesthetic thinking, artistic perception, and reading culture. It also reveals the pedagogical possibilities of literary works in students’ understanding of beauty, deep perception of the environment and human relations, assimilation of moral and aesthetic values, and the development of independent thinking skills. In addition, the theoretical and practical aspects of the effective use of children’s literature in the process of primary education are analyzed, and scientific conclusions on improving aesthetic education are presented.

Key words. Children’s literature, literary education, reflective thinking, empathic attitude, motive, literature portfolio, literacy.

Adabiyotni o‘qitish jarayonining samaradorligi ko‘p jihatdan o‘qituvchining shaxsiy kitobxonlik madaniyatiga bog‘liq. O‘qishni hayotining muhim qismi deb biladigan, darslik doirasidan tashqaridagi adabiy asarlar bilan ham muntazam tanishib boradigan o‘qituvchilar adabiy ta’limni yanada mazmunli va ta’sirchan tashkil eta oladilar. Adabiyotning faol kitobxoni bo‘lish o‘qituvchida kasbiy ishonchni shakllantiradi hamda o‘quvchilarga badiiy asarlarni chuqurroq anglash va qadrlashga yo‘naltiruvchi samarali pedagogik faoliyatni amalga oshirish imkonini beradi.

Biroq zamonaviy jamiyatda barcha insonlar ham badiiy adabiyot mutolaasiga birdek qiziqish bildirmaydilar. Aksariyat kishilar o‘qish faoliyatini kundalik ehtiyojlarni qondirish maqsadida, jumladan, qisqa xabarlar almashish, elektron pochta yozish va turli axborotlarni qabul qilish jarayonlarida amalga oshiradilar. Shu bilan birga, ularning o‘qish faoliyati ko‘pincha roman, hikoya va she’riy asarlarni mutolaa qilishni qamrab olmaydi. Bunday holat ayrim shaxslarda o‘qish ko‘nikmalarining yetarli darajada rivojlanmaganligi bilan izohlansa-da, ko‘proq adabiyotga bo‘lgan qiziqishning maktab davridayoq susayib borishi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

Mazkur holat adabiy ta’limning ahamiyati va uning shaxs rivojlanishidagi o‘rni bilan bog‘liq qator ilmiy savollarni yuzaga keltiradi. Agar individning o‘qish kompetensiyasi kundalik hayot faoliyatini samarali amalga oshirish uchun yetarli bo‘lsa, uning badiiy adabiyotga murojaat qilmasligini shaxsiy tanlov sifatida qabul qilish mumkinmi? Shuningdek, badiiy adabiyot mutolaasidan voz kechish natijasida shaxs ma’naviy, estetik va intellektual rivojlanishning muayyan imkoniyatlaridan mahrum bo‘ladimi, degan masala ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiy janrlar, xususan, roman va she’riyat insonning estetik didini shakllantirish, hissiy tajribasini boyitish, tanqidiy va obrazli tafakkurini rivojlantirish kabi vazifalarni bajaradi. Shu sababli badiiy adabiyotning shaxs kamolotidagi o‘rni hamda uning boshqa axborot va madaniy vositalardan farqli jihatlarini ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb pedagogik va adabiy muammolardan biri hisoblanadi.

Shunday ekan, o‘qituvchilarning bolalarda kitobxonlikka bo‘lgan qiziqish va muhabbatni shakllantirishga intilishlari uchun yetarlicha asosli sabablar mavjud. Badiiy adabiyot nafaqat ko‘ngilochar, axborot beruvchi va hordiq chiqarish vositasi sifatida xizmat qiladi, balki shaxsning intellektual hamda ma’naviy rivojlanishiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Xususan, hikoya va she’riy asarlar o‘quvchilarda atrof-muhit hodisalarini chuqurroq anglash, voqea va jarayonlarga tanqidiy hamda tahliliy yondashish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek, bunday asarlar insonlarning xatti-harakatlari va ularning motivlarini teranroq tushunish, turli ijtimoiy vaziyatlarni baholash hamda empatik munosabatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan badiiy adabiyot shaxsning refleksiv tafakkurini rivojlantirish va uning ma’naviy-axloqiy kamolotini ta’minlashning muhim vositalaridan biri hisoblanadi.

O‘qish madaniyatini shakllantiruvchi o‘qituvchi sifatida bizning vazifamiz bolalarni mavjud bolalar adabiyotining keng doirasi bilan tanishtirish va ularga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatishdan iborat. Buning uchun biz turli adabiy matnlar haqida keng qamrovli bilimga ega bo‘lishimiz, shuningdek, bolalarning o‘zaro kitob tavsiyalari bilan bo‘lishishlariga imkon beradigan usullarni ishlab chiqishimiz zarur.

O‘zingizning adabiy asarlar haqidagi bilimlaringizni rivojlantirish uchun adabiyot portfelini yarating. Bunda har bir asar haqida qisqacha fikr yozish va eng qiziq joyini tasvirlab beradigan rasm chizish zarur. Har bir asarni sekin-astalik bilan joylashtirib borish natijasida bola ishtiyoq bilan potfelini to‘ldiradi. Bu esa unda o‘zidan qoniqish hissini beradi va odatga aylanadi.

Kitobga qiziqtirishning yana bir yo‘li bu – bolalarni o‘qigan asarlarini muhokama qilish uchun muntazam uchrashib turadigan guruh tashkil qilish. Ularni bunday uchrashuvlarga oldindan tayyorgarlik ko‘rishga, o‘zlari yoqtirgan kitoblardan parchalar ulashishga hamda guruhdagi boshqa a’zolar tavsiya qilgan kitoblarni ham o‘qib ko‘rishga rag‘batlantiring.

Ba’zi uchrashuvlar uchun guruhdagi barcha a’zolardan bir xil kitobni oldindan o‘qib

chiqish va uni muhokama qilishga tayyor bo‘lib kelish talab etilishi mumkin.

Ko‘plab kitob do‘konlarida yoki kutubxonada kitob javonlarining maxsus bo‘limini uchratish mumkin. Unda do‘kon xodimlari yoki shu kitobni o‘qiganlar o‘zlari o‘qigan kitoblar haqidagi fikr-mulohazalarini yozib qoldirgan kartochkalarni joylashtiradilar.

Siz ham bu usulni sinfingizda qo‘llab ko‘rishingiz mumkin. Har bir o‘quvchidan o‘zi tanlagan kitobni namoyish etishni, kartochkaga ushbu kitob haqidagi fikrlarini yozishni hamda uni kimlarga tavsiya qilish mumkinligini ko‘rsatishni so‘rang.

Bu faoliyat o‘quvchilarning kitoblar haqidagi mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi, o‘qishga bo‘lgan qiziqishlarini oshiradi va sinfdoshlar o‘rtasida kitob tavsiyalarini almashish imkoniyatini yaratadi.

Bolalarni turli kitoblar bilan tanishtirishning yana bir oddiy usuli – umumiy va yo‘naltirilgan o‘qish jarayonlarida kitoblardan parchalar foydalanishdir.

O‘quvchilardan kitobni to‘liq o‘qib chiqish va o‘sha kitobni topib o‘qishga undaydigan qiziqarli bo‘laklari bilan tanishtirish ham samarali strategiya bo‘lishi mumkin. Umumiy o‘qish uchun tanlangan har qanday kitob nusxalari mavjud bo‘lish muhimdir.

Yo‘naltirilgan o‘qish ham o‘quvchilarning qiziqishini uyg‘otish uchun yaxshi imkoniyat yaratadi. Ayniqsa, o‘qilgan qismlar muhokama qilinib, bolalardan keyingi voqealar qanday davom etishi mumkinligi haqida taxminlar bildirish so‘ralganda bu usul samarali bo‘ladi. Keyinchalik ular kitobning qolgan qismini mustaqil o‘qib, o‘z taxminlari muallif qarorlari bilan qanchalik mos kelganini bilib olishlari mumkin.

Demak, adabiyot bizning madaniy merosimizning muhim qismidir. Biz matnlar bilan o‘ralgan, savodxonlik darajasi yuqori bo‘lgan jamiyatda yashaymiz. Ko‘plab matnlar amaliyotda qo‘llanadi va kundalik hayotimizni tashkil etishda yordam beradi: bir joydan ikkinchi joyga borishda, xabarlarga javob berishda hamda voqea-hodisalardan xabardor bo‘lib turishda.

O‘qish ko‘nikmalarini egallayotgan bolalar uchun kitob o‘qishga bo‘lgan ishtiyoqni paydo qilishda o‘qituvchi ham katta ahamiyatga ega. Bunday o‘qituvchilar bolalarga rivojlanish uchun zarur bo‘lgan kuchli rag‘batni bera oladilar. Agar bolalar mohir kitobxon tomonidan ifodali tarzda o‘qib berilgan hikoyani tinglash imkoniga ega bo‘lsalar, ular bunday hikoyalarni keyinchalik mustaqil ravishda o‘qishga ko‘proq intiladilar.

Qanday qilib yuqori natijalarga erishishni istagan sportchilar o‘z sport turidagi ko‘nikmalarni mukammallashtirish uchun uzoq vaqt mashq qilsalar, bolalar ham qiziqarli hikoyalardan bahramand bo‘lish imkonini beradigan o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun ko‘proq mehnat qiladilar. Buning uchun ular o‘z harakatlarining maqsadini va foydasini anglay olishlari muhimdir.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, bolalar adabiyoti boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining estetik didini shakllantirish va rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Badiiy asarlar o‘quvchilarda go‘zallikni anglash, badiiy tafakkurni rivojlantirish, ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni o‘zlashtirish hamda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirov N. Bolalar adabiyoti. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.

2. Mirvaliyev B.Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.

3. G‘anieva M. “Bolalar adabiyotida badiiy tasvir vositalari va ularning o‘quvchi ongiga ta’siri”. // O‘zbekiston pedagogik axborotnomasi, 2021, №2.

4. Cremin T., Mottram M., Bearne E. and Goodwin P. (2008) Exploring teachers’ knowledge of children’s literature. Cambridge Journal of Education, 38(4): 449–64.

Bosh muharrir:
Mahmudov Sarvar Yuldashevich

Bosh muharrir o‘rinbosari v.v.b.;
Mas’ul kotib:
Suyarova Lutfiya Muxiddinovna

TAHRIR HAY’ATI:
Xilola UMAROVA, E’zozxon KARIMOVA, Risboy JO‘RAYEV, Xolboy IBRAGIMOV, G‘ayrat SHOUMAROV, Ulug‘bek INOYATOV, Oynisa MUSURMONOVA, Shukurullo MARDONOV, Saidaxbor BULATOV, Barno ABDULLAYEVA, Dilyara SHARIPOVA, Lola MO‘MINOVA, Maqsudjon YULDASHEV, Nilufar ISAQULOVA, Mirodiljon BARATOV, Muhabbat MIRSALIYEVA, Bahodir MA’MUROV, Zair TAXIROV, Sharibboy ERGASHEV, Shaxnoza XALILOVA

Tahririyat manzili:

Toshkent shahar Shayhontoxur tumani Navoiy ko‘chasi, 30-uy.
E-mail: xalq_talimi@xtv.uz Tel: (90)994-77-88, (93)528-90-47, (97)776-33-70
t.me/xalqtalimi_jurnali. http://t.me/xalq_talimi_jurnali.

Jurnalga yuborilgan maqolalarga javob qaytarilmaydi, jurnalda e’lon qilingan maqolalardan olingan matnlar ‘‘Xalq ta’limi’’ ilmiy-metodik jurnalidan olindi, deb ko‘rsatilishi shart.

Jurnal 2015-yil 20-martdagi 214/2-sonli qarori bilan OAK ilmiy nashrlari ro‘yxatiga kiritilgan.

“TAFAKKUR NASHRIYOTI” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent shahri, Shayhontoxur tumani, Navoiy ko‘chasi, 30-uy

Bosishga ruxsat etildi: __.__.____-y. Qog‘oz bichimi 70x100 1/16. Ofset bosma usuli.
Shartli b.t. 12,0. Adadi __ ___ nusxa. – buyurtma.
Bahosi kelishilgan narxda.

Ushbu songa mas’ul – Muhammad Xurshida Tolibovna

Jurnalga taqdim etilgan barcha materiallar https://rustxt.ru/antiplagiat sayti hamda https://t.me/check_antiplagiat_bot da monitoring qilinadi.

© “Xalq ta’limi” jurnali, 2026.